

TÜRKİYE'DE LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ SÜRECİNDE “TÜRKÇE GAZETE”

“TÜRKÇE GAZETE” AT THE TRANSITION STAGE TO LATIN ALPHABET

Araş.Gör.Makbule SARIKAYA*

“Bana güzel bir alfabe verin, size güzel
bir lisan ve o kuvvet ile güzel bir millet
yapayım”

Leibnitz

İnsanlık için önemli bir buluş ve insanlar için en önemli duygu düşünce aktarma araçlarından biri olan yazı, çok uzun süren bir gelişme sürecinde kendine has bir sistem ve kurallar oluşturarak alfabeyi ortaya çıkarmıştır. Dilin anahtarı niteliğindeki alfabenin çok sayıda olduğu, Türklerin çeşitli zamanlarda farklı alfabeler kullandıkları ve İslâm dininin kabulünden sonra da Arap harflerini kabul ettikleri bilinmektedir.

Bir milletin kültür hayatının önemli bir unsuru olan alfabenin ıslahı ve değiştirilmesi konusunda bazı gerekçelere ihtiyacı olduğu kabul edilirse; Osmanlı'nın gerekçeleri, batılılaşma sürecinde yaşadıklarında ve mevcut yazının yetersizliğinde aranabilir.¹ Arap harflerinin ıslahı ve değiştirilmesi hakkındaki ilk teşebbüsler, Tanzimat'ın ilanından sonraki yıllarda ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak, Münif Efendi'nin² (1862) ve Ahundzade Mirza Feth-Ali'nin (1863) ortaya koydukları çalışmaların ve önerilerin alfabe ıslahı konusundaki ilkleri teşkil ettiği bilinmektedir.³ Arap harflerinin ıslah edilmek veya kaldırılarak Türk dilinin yapısına daha uygun hale

* Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

¹ ERTEM, Rekin, Elifbc'den Alfabeye, İstanbul, 1991, s. 29

² Erik Jan ZÜRCHER, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İstanbul, 1993, s. 274

³ T'ANSEL, Fevziye Abdullah, “Arap Harflerinin İslahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler (1862-1884), Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, IX-X, Kasım-Aralık 1985, s.16

getirilmesine ilişkin olarak ortaya konulan fikirlerin farklı tarihlerdeki savunucuları arasında; Namık Kemal, İbrahim Şinasi, Ebuzziya Tevfik, Ali Suavi, Feraizcizade Mehmet Şakir, Şemseddin Sami, İsmail Hakkı, Enver Paşa, Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit (Yalçın) Celal Nuri (İleri), Kılıçzade Hakkı gibi şahsiyetler ilk bakışta görülebilir.

Orta Asya'daki soydaşlarından daha sonraki yıllarda Latin alfabesini kabul eden⁴ Türkiye'de Latin harflerinin kabulüne ilişkin girişimlerin, Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından ve Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra 1923 yılından itibaren gündeme geldiği görülmektedir. İzmir İktisat Kongresi'nin Şubat 1923'te toplandığı günlerde ortaya atılan Latin harflerinin kabulü konusu⁵, 25 Şubat 1924 tarihinde Büyük Millet Meclisi'nin 111. oturumunda Şükrü Saraçoğlu tarafından tekrar dile getirilmişti.⁶ Latin harflerinin kabulü konusundaki lehte ve aleyhteki görüşler dönemin Türk basınını önemli ölçüde meşgul eden bir konu olmuştur. Sovyetler Birliği'ndeki Türk devletlerinin Latin Alfabesini kabul ettiği 1926 yılında⁷ Latin harfleri meselesi Türkiye basınında tekrar gündeme gelmiştir. 1927 yılı sonları ve 1928 yılının ortasına kadar Latin harflerinin Türkçe'ye uyarlanması önemli bir tartışma konusu olmuştur.⁸ Nihayet Mayıs 1928 tarihinde Maarif Vekaleti'nin önerisiyle Alfabe konusunda incelemelerde bulunmak üzere teşkil edilen Dil Encümeni Komisyonu, çalışmalarına başlamış ve 26 Haziran 1928'de yapılan ilk toplantının ardından hazırlamış olduğu Elifba Raporu'nu Ağustos 1928 de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'e (Atatürk) sunmuştur.⁹ Bu arada yeni harflerin hemen uygulamaya geçirilmesi yönündeki girişimler arasında; Başbakan İsmet (İnönü) Bey'in 9 Eylül 1928 de Maarif Vekiline Yeni Türk Harflerinin uygulanması doğrultusundaki verdiği emir ve çalışma planı ile 13 Eylül 1928 'de Malatya'da halkın katıldığı bir toplantıda yaptığı konuşma önemli bir yer tutmuştur.¹⁰ Nihayet, Komisyonun gramer, imla ve

⁴ HENZE Paul, "İç Asya 'da Siyaset ve Yazı" BTTD, IX-X, s. 81

⁵ İNAN, M. Rauf, "Çok Kısa Sürede Gerçekleşmiş Bir Devrim ve Gerçekleştirme Yöntemleri". Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu, Ankara, 1991, s. 172

⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II. VI, Ankara, s. 322-324

⁷ ZÜRCHER, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. S. 274

⁸ Agah Sırrı LEVENT, "Latin Harfleri Meselesi" Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, (BTTD) IX-X, Kasım-Aralık 1985, s.26-28

⁹ Ankara Doğu Araştırma Merkezi Eğitim Araştırma Grubu, " Dil Encümeni Çalışmaları" BTTD, IX-X, s. 63

¹⁰ İsmet İNÖNÜ, "Türk Harfleri ve Uygulama Planı", BTTD, IX-X, Kasım-Aralık 1985, s. 60; ŞİMŞİR, Bilal, Türk Yazı Devrimi, Ankara, 1992, s. 203

kısaltmalar üzerindeki çalışmaları 23 Eylül 1928 tarihinde tamamlanmış ve sıra bu harfleri tanıtmaya ve yayma evresine gelmişti.¹¹

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında kanun, 1 Kasım 1928 yılında 11 madde halinde 1353 nolu kanun maddesi¹² ile TBMM'de kabul edilmiştir.¹³ Bunun ardından 24 Kasım 1928'de yürürlüğe konulan Millet Mektepleri talimatnamesi¹⁴ ile de Millet Mektepleri açılmış¹⁵ ve bütün millete yeni alfabenin öğretilmesi işine girilmişti.

Mustafa Kemal Paşa, yeni harflerin kabulünden sonra konuyla ilgili olarak; "...büyük Türk milletine kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk Alfabeti'dir."¹⁶ ifadesini kullanmış ve herkesin kolayca okur yazar olmasını sağlayacak imkanların vücuda getirildiğini ve dolayısıyla faaliyetlere hız verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Yeni harflerin halk arasında yayılması başta gelen şart halkın ilk olarak okuması gereken eserlerin bir an evvel yeni harflere uyarlanmasının zorunluluğudur. Halk yeni yayınları yeni harflerle takip etme durumunda kalırsa yeni harfleri daha hızlı benimseme durumunda olacaktır. Bu düşünce ile Aralık 1928'den itibaren levha, tabela, ilan, reklam ve sinema yazıları, süreli ve süresiz bütün Türkçe gazete, risale ve mecmuaların yeni Türk harfleri ile basılması ve yazılması mecburi hale getirilmiştir. Bu zorunluluk Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun Layihası'nın dördüncü maddesinde açıkça belirtilmektedir.

Yeni harflerin tatbikine başlandığında bütün basın-yayın organlarındaki yazılar ve resmi yazışmalar yeni Türk alfabesiyle yapılacaktı ancak daha kanun kabul edilmeden çok daha önce Türk basınında bir ilki gerçekleştiren ve yeni Türk harflerinin uygulanmasında gösterdiği gayretleriyle adından söz ettiren "Türkçe Gazete", 1 Ekim 1928'de yayın hayatına başlamıştır.

1 Teşrin evvel (Ekim) 1928 tarihinde "Türkçe Gazete" ismiyle yayın hayatına başlayan gazete, pazartesi ve Perşembe olmak üzere haftada iki sayı olarak yayınlanmakta olup dört sayfadan oluşmaktadır. Basımı İstanbul'da Resimli Ay matbaasında yapılan ve mesul müdürü Behçet Bey

¹¹ ERTEM, Elifbe'den Alfabeye, s. 222

¹² DÜSTUR, X, (III. Tertip), s. 3; Resmi Gazete, sayı: 1030

¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, V, s. 7-13

¹⁴ DÜSTUR, X, (III. Tertip) s. 10; Resmi Gazete, Sayı: 1048

¹⁵ Ayn Tarihi, 54, s. 3737, Eylül 1928

¹⁶ Mustafa Kemal (ATATÜRK), "Türk Yazı Devrimi", BTDD, IX-X, Kasım-Aralık 1985, s. 42

olan gazete, Latin Harflerinin kabul edilmesinden tam bir ay önce yayın hayatına başlamıştır. Yani Gazete, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un dördüncü maddesinde; hususi ve resmi bütün gazete, mecmua ve risale gibi süreli ve süresiz yayınların Aralık 1928 tarihinden itibaren yeni Türk Harfleri ile basılması ve yazılması mecburiyetinin kabul edilmesinden çok daha önceki bir tarihte yeni Türk harfleri ile yayın hayatına başlamıştır.

Türk harflerinin kabulü konusundaki görüşme ve çalışmaların tamamlanma aşamasına geldiği bir zamanda yayın hayatına devam eden Türkçe Gazete, yeni Türk harfleri ile yayınlanan ilk Türk gazetesidir.* Gazete, 1 Ekim 1928 tarihli ilk nüshasında amacını şu şekilde belirtmektedir; “bu gazete yeni harfleri öğrenen herkese bir nevi kıraat vazifesi görecektir. İçeriği o suretle hazırlanmıştır, okuyucu bıkmaksızın, yorulmaksızın ve büyük bir alaka ve merakla bütün gazeteyi baştan başa okuyabilir.”¹⁷ Takip eden cümlelerden de Türkçe Gazete'nin, dil encümeninin mesaisini yakından takip ederek gerçekleşen bütün çalışma ve tadilatları okuyucularına bildireceği ve okuyucularının yeni lisana alışıkça gazetenin de geliştirilmesini hedeflediği anlaşılmaktadır.

Gazetenin ilk sayısının kapağında dikkatimizi çeken “Dün çocuklar okuyordu, bu gün bütün millet okuyor” yazı ve kapak yer alan resimdeki - kabul edilecek yeni Türk harflerinin yer aldığı büyük bir kitabı, büyük küçük herkesin ilgiyle ve büyük bir sevinçle incelemesi- görüntüsü bütün milletin okuma konusundaki hevesini yansıtan önemli bir vurgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk sayısından sonra ilerleyen sayılarında da yeni harflerin önemini ve özelliklerini anlatan yazılara ve açıklamalara yer veren gazetede, resimlerin ağırlıkta olduğu ve okuyucuların ilgisini çekebilecek konulara yer verdiği görülmektedir. Türkçe Gazete'nin içeriği ile ilgili olmak üzere Gazete'nin ilk sayısında yapılan açıklamada; “...maksadı temin (amaçlarını gerçekleştirmek) için her sayımızda küçük bir hikaye, muhtelif hoş fıkralar, resimli yazılar, meraklı memleket ve dünya şûnu (olaylar, işler)

* Türkçe Gazete'nin ilk sayısında Mehmet Zekeriya tarafından kaleme alınan sunuş niteliğindeki yazıda; “Yeni Türk Harfleri ile çıkan ilk gazetedir.” ibaresinden sonra şimdilik küçük olan bu gazetenin ilerleyen zamanlarda tam bir mecmua olması hedefi belirtilmiş ve yeni harflerle basılan ilk gazetenin neşir şerefine kendilerine verilmesinden duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Türkçe Gazete, (1 Teşrinievvel/Ekim 1928, Sayı: 1, s. 1

¹⁷ Türkçe Gazete, 26 Teşrinisani(Kasım) 1928, Sayı: 17, s. 1 (kapak için bkz ek I)

bulunduracaktır. Bundan maada her nüshada eski edebiyat numûnelerinden müntehap (seçilen) parçalar konacaktır.”¹⁸ bilgisine yer verilmektedir.

Atatürk'ün 9 Ağustos 1928 Sarayburnu'ndaki konuşması¹⁹ ve 11 Ağustos 1928 Dolmabahçe Sarayı'ndaki örnek alfabe dersleri ile başlayan harf seferberliğine, Türkçe Gazete de büyük ilgi göstererek gayretli çalışmalarla bu seferberliğe katkıda bulunmuştur. Gazetede, harf seferberliği ile ilgili bilgiler il il ele alınıyor ve konuyla ilgili kişi ve grupların faaliyetlerine ilişkin fotoğraf ve açıklamalar gazete aracılığı ile geniş bir çevreye duyuruluyordu.²⁰

Türkçe gazete ismini ve yayın içeriğini değiştirdiği 24 Aralık 1928 yılına kadar yayınladığı 25 sayısında; fıkralara, musahabelere (konuşma, sohbet), faydalı bilgilere, şiir ve şarkılara, hikayeciklere, bulmacalara, bilimsel bilgilere ve teknik gelişmelere ilişkin yazılara ve haberlere yer vermekte ve toplumun her kesiminin ilgisini çekmeyi hedeflemiştir. Gazete, yeni Türk harflerinin tanıtılmasına, kolaylıklarına ve okuma-yazmanın yararlarına, Türk imla kurallarına, dil encümeninin son çalışmalarına, harf seferberliklerine (fotoğraflarla destekleyerek) geniş bir yer vermekle birlikte, yurt dışındaki gelişmelere özellikle de bilimsel icat, keşif, sergi haberlerine ve bilimsel şahsiyetlerin biyografilerine de özel bir önem vermiştir.

Gazetede yer alan çeşitli başlıkların içerikleri incelendiğinde; “Musahabe” başlığı altında yeni harflerle ilgili bilgilere ağırlık verildiği, “Yeni Şiirler” başlığı altında yeni dönem genç Türk şairlerinin, yurt sevgisi, cumhuriyet, kahramanlık, yeni harflerle ilgili şiirlerinin yer aldığı²¹, “Hikayecik” başlığı dahilinde Türk yazarların, halkın her kesiminin rahatlıkla anlayabileceği ve kendinden bir şeyler bulabileceği çeşitli hikayelerine ve “Hoş Fıkralar” kısmında ise ağırlıklı Nasreddin Hoca fıkralarına yer verildiği görülmektedir.

Türkçe Gazete'de konular öz ve anlaşılır bir şekilde, kısa cümleler ile ifade edilmekte konuyla ilgili ilgi çeken resim, fotoğraf ve çizimlere de yer verilmektedir. Böylelikle yeni alfabenin halka benimsetilmesinde etkin rol üstlenen Türkçe Gazete'nin çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atan genç

¹⁸ Türkçe Gazete, 1 Teşrinievvel/Ekim 1928 Sayı: 1, s. 1

¹⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, II, Ankara, 1997, s. 272

²⁰ Türkçe gazetede harf seferberliği ile ilgili olarak yer alan yazı ve resim örnekleri; Türkçe Gazete'nin 19 Kasım 1928, Sayı 15, s. 4; sayı: 17, s. 4 (26 Kasım 1928); sayı: 19 s. 4 (3 Aralık 1928); Sayı : 21, s. 4 (10 Aralık 1928)

²¹ Gazete'de yer alan şiirlerin tarihleri incelendiğinde 1927li yıllara hatta Ekim 1928 tarihine ait şiirlere rastlanmaktadır. Örnek Türkçe Gazete, 5 Kasım 1928, sayı. 11, s. 2

Türkiye Cumhuriyeti toplumunun bilgi ve kültür seviyesini arttırmayı da hedeflediği, daha ilk sayısından itibaren yayınladığı yazılarından anlaşılmaktadır. Gazete'nin modern Türk toplumunu şekillendirmede de bazı hedefleri olduğunu yazılarındaki, muşeret ve görgü kurallarına yer vermesi,²² Medeni kadın ve erkeğin özelliklerini ele alması²³ örneklerinden anlamaktayız.

Gazetede yer alan "Faydalı Malumat" başlığı altında tabiat olaylarından bilimsel açıklamalara ve dünyadaki ilginç olaylardan muşeret kurallarına varıncaya kadar geniş bir bilgi sunulduğu, "Bunları Okudunuz mu?" başlığı altında çeşitli sağlık bilgilerine ve Türkiye'de dünyada olan güncel olaylara ve haberlere yer verildiği ve bu şekilde okuyucuların bilgi ve kültür seviyelerini arttırmaya katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçla modern ve çağdaş bir toplumun ihtiyacı olan birçok alandaki bilgi, edebiyat, kültür, sanat ve mimari konularında açıklamalara yer veren gazete, modern ve bilgili bir toplumun yaratılmasında her sayısında eğitsel ve görsel materyaller sunmuştur.

Türkçe Gazete'de yer alan hikaye, şiir ve güzel sözlerde ağırlık Türk şair ve yazarlarına verilmekle birlikte her sayıda, "Büyük Adamlar" başlığı altında dünyaca ünlü düşünür, edebiyatçı, müzisyen ve bilim adamlarının hayatları ve eserleri hakkında tanıtıcı bilgilere de yer verilmiştir.

Yeni harflerin benimsetilmesi konusunda gazetenin hemen her sayıda "Müşabaka" başlığı altında ödüllü bulmacalara ve oyunlara yer verildiği ve bu bulmacaları çözmeye yeni harfleri ve imla kurallarını iyi bilmenin çok etkin olduğu görülmektedir. Gazetenin yeni harfler ve imla kurallarının herkese duyurulması ve benimsetilmesi konusundaki gayretini bünyesindeki reklamlardan da anlamak mümkündür. Reklamlarda genelde; yeni alfabe, imla lügati, yeni harflerle yayınlanan ilk kitap ve mecmualar tanıtılmıştır.

Gazete'de Dilbilgisi ve imla kurallarına oldukça özen gösterildiği anlaşılmakla birlikte günün mevcut şartlarından dolayı bazı farklı kelime yazılışlarının da kullanıldığı görülmektedir. (örnek: Tiyatro-tiatro, değil-deyil, hiddet-hittet, Newyork-Nuyork, v.b) Ayrıca Gazete, aralıklarla gramer ve dilbilgisine ilişkin bütün gelişmeleri detaylı ve örneklerle anlaşılır şekilde "Yeni Harflerimiz" başlığı altında ele almıştır.²⁴

Türkçe Gazete, önemli gün ve kutlamalara yer vermeyi de ihmal etmemiştir. Bunun bir örneğini gazetenin, Cumhuriyet bayramı ile ilgili olarak; "gözümüzün önünde tam manasıyla medeni bir milletin çocukları

²² Türkçe Gazete, 5 Kasım 1928, sayı:11, s. 4; Türkçe Gazete, 8 Kasım 1928, sayı: 12, s. 4; Türkçe Gazete, 19 Kasım 1928, sayı. 15, s. 4

²³ Türkçe Gazete, 26 Kasım 1928, sayı. 17, s. 2 (26 Kasım 1928)

²⁴ Türkçe Gazete, 1 Ekim 1928, sayı. 1, s. 4.; Türkçe Gazete, (8 Ekim 1928) sayı. 3, s. 4;

olduğu ve istikbali bu ellere tevdi edeceğimizi düşünerek iftihar ve saadet duyulduğu, bu yeni nesli gördükten sonra Türkiye istikbaline emniyetle bakılabileceği..." şeklindeki duygu dolu değerlendirmelerinde görmek mümkün.²⁵

Türkçe Gazete'nin kapakta Mustafa Kemal'in kara tahta başındaki fotoğrafını ve "yeni harflerle yeni bir medeniyetin temelini kuran büyük Gazi ilim seferber ordusunun başında"²⁶ ifadesini kullanması oldukça anlamlıdır. Yeni harflerin Türkiye'de ulusallaşma ve aynı zamanda modernleşme sürecinde Türk kültürüne önemli bir katkıda bulunduğu söylenebilir. Harf devriminden sonra dilde bir birlik konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıklar azalmış, okuma-yazma oranında büyük artış görülmüştür. Dil ve yazının anlaşılır olması, bilgi ve kültürün gelişmesinde yeni Türkiye'nin çağdaş toplum seviyesine ulaşması amacıyla önemli bir etkidir.

Yeni alfabe, sağladığı kolaylıklar sayesinde çağdaş uygarlık düzeyine ulaşılmasında önemli bir araç niteliğindedir. Cumhuriyet öncesinde başlayan batılılaşma süreci için de, harf inkılabının olumlu yönde etkilerde bulunduğu gerçeği yadsınamaz. Bu bağlamda Türkçe Gazete'nin de Türk toplumunun batılılaşma hareketinde önemli bir misyonu olduğu görülür.

Türkçe Gazete, ilk sayısından itibaren yeni Türk harflerinin tanıtılması ve benimsetilmesi konusuna büyük bir önem göstererek gayretli çalışmalarında bulunmuştur. Vatanın büyük ve genel bir mektep, bütün milletin talebe haline geldiğini ve bunu tarihin belki kaydetmediğini belirten gazete, Türk harf inkılabını, bu yönüyle tarihte kaydedilen ilk hadiselerden biri olarak değerlendirmekte ve herkesin bu inkılabın gönüllüleri olduğunu belirtmektedir.²⁷ Gönüllüler arasında münevver Türk kadını annelerine yeni alfabeği öğrenmek ve öğretmek gibi ulvi bir görev yükleyen gazete; "Sakarya cephesine yağmur altında mermi taşıyan köylü Türk anneleri, bu gün de şehirdeki annelerden hizmet bekliyorlar" demektedir.²⁸ Yeni harflerin kullanımı, harflerin özellikleri ve faydaları konusunda ilgili gelişmelere ilişkin gazetenin birçok sayısında etkin yazılar genelde Mehmet Zekeriya'nın imzasıyla yayınlanmıştır.

Türkçe Gazete'nin yeni harflerle ilgili tutumunu genel hatlarıyla değerlendirebilmek için gazete'de, yeni harflerle ilgili olarak yayınlanan yazıları özetlemek yerinde olacaktır.

²⁵ Türkçe Gazete, 5 Kasım 1928, sayı 11, s. 1

²⁶ Türkçe Gazete, 22 Ekim, 1928, sayı 7, s.1

²⁷ Türkçe Gazete, 8 Ekim 1928, sayı 3, s. 1

²⁸ Türkçe Gazete, 4 Ekim 1928, sayı 2, s. 1

Mehmet Zekeriya, halkın okumasına ve eğitimine çok önem veren Amerika'da gece dershaneleri ve halk dershanelerinin varlığından bahsettikten sonra Türkiye'de hedeflenen halkın okuma seferberliğine değinmiştir. Konuyla ilgili olarak; bütün bir milletin aynı zamanda birden okumaya başlaması, bütün vatanın büyük bir dershaneye dönüşmesi olayının dünya tarihinde ilk kez Türkiye'de görüldüğünü belirtmiştir. Gazi Mustafa Kemal'in halkın okuması konusuna büyük önem verdiğini belirten yazar, çok yakında istenilen ulvi hedefe varılacağına inandığını ifade etmektedir.²⁹

Mehmet Zekeriya yeni Türk harflerine ilişkin yazılarından birinde; Hükümetin hazırladığını yeni bir kanun ile Türkiye dahilinde yaşayan bütün insanların okuma-yazmaya mecbur tutulacağını belirtmektedir. Yazıda, herkesin okuma yazma öğrenmesi amacıyla Maarif Vekaleti'nin faaliyete başladığı, memleketin her tarafına seyyar öğretmenler göndereceği, seyyar dershaneler açılacağı ve okuma yazma bilen herkesin bilmeyenlere öğretmeye mecbur tutulacağı bilgisi verildikten sonra bunun bir tür fikir seferberliği olduğu ifade edilmektedir. Yazıya devamlı, memleketin bütün aydın gençlerinin, memleketi okutmak göreviyle çalışacağı; şehir, kasaba ve köylerde herkesin gece açılacak derslere devamla mecbur tutulacağı ve bir sene sonra okuyup yazma bilmeyenlerin bir çok haklarından mahrum edileceği bildirilmektedir. Yazı, yeni Türkiye'nin bu yeni hamlesi ile asırlarca cahil kalmış bir milletin bir sene içinde okur yazar hale getirilmesinin heyecan verici ve muhterem bir seferberlik olduğu sözleriyle bitirilmiştir.³⁰

M. Zekeriya'nın yeni harflerle okuyup yazmanın kolaylaştığına dair bir yazısında; yeni harflerin şu an göremediğimiz faydalarının zamanla ortaya çıkacağı açıklamasından sonra, halkın anlayamadığı bazı kelimelerin kullanılmasının meydana getirdiği güçlükler örneklendirerek bu durumun, bir zihniyeti göstermesi itibarıyla halledilmesi gereken bir mesele olduğu belirtmiştir.³¹ Harf inkılabının faydalarından ve gerekliliğinden sık sık söz eden M. Zekeriya, bu faydalardan birini de şu şekilde değerlendiriyor: "Arap ve acem kelimeleri lisanımıza hakim olduğu zaman bir sınıf türemiştir. Bu sınıf bu güne kadar yaşamıştır ama artık ölümü yaklaştı ve bir daha da dirilemez. ...bu gibi hokkabazlıktan yazımız kurtuldu... memleket, millet bundan zarar görmüştür... eski cehalet, taassup değerlerine ait bütün

²⁹ Türkçe Gazete, 4 Ekim 1928, sayı, 2, s. 2

³⁰ Türkçe Gazete, 8 Ekim 1928, sayı 3, s.2

³¹ Türkçe Gazete, 11 Ekim 1928, sayı 4, s. 2

heyulaların, korkunç hayaletlerinin yıkıldığı bir devirde ona hayat hakkı yoktur. Harf inkılabının bu faydasını şükranla kaydetmeliyiz.”³²

Yeni harflerin tatbikine başlandığı tarihten itibaren basında yeni bir hayatın başlayacağını belirten M. Zekeriya Türkçe Gazete’de yer alan yazısında; artık gazetelerin şimdiki gibi uzun çıkamayacağı, uzun yazılardan oluşan makalelerin artık özetleneceği ve gazetelerin doğrudan doğruya okuyucunun ihtiyacı olan yazılar ile doldurulacağı, haber ve hikayelerin artık kısa yazılacağı beklentisindedir. Yazıya devamlı, mecmuaların da aynı inkılabı geçireceği, bazılarının kapanacağı veya küçüleceği düşüncesi belirtildikten sonra kitapçılık sahasında bir süre sadece okul çocukları için kitapların yayınlanacağı ve ilmi eser ve büyük romanların sonraki zamanda yayınlanacağı gerçeğine değinilmiştir. Bütün bunlarla birlikte dilin düzeleceği, sadeleşeceği ve güzelleşeceği beklentisi ifade edildikten sonra yazı; yeni harflerin bize fikir ve edebiyat alanında yeni bir hayatın kapısını açtığı ve bu kapıdan geçinceye kadar belki biraz sarsılacağı ama yeni bir aleme girileceği düşünceleriyle bitirilmiştir.³³

Devlet, maarif kanalıyla yeni harflerin öğretilmesi, yaygınlaştırılması, okuma yazma bilmeyen kimsenin kalmaması için büyük bir kampanyaya girişmişti. Maarif vekaletince 1928-1929 öğretim yılında ders kitaplarının yeni harflerle basılacağı kararlaştırıldığından öğretmen ve okul yöneticileri hemen yeni harflerle ilgili kurslara başlatılmıştı. Maarifin bu gayretini Muallimler Birliğinin IV. Kongresindeki, öğretmenlerin her yerde herkese yeni yazıya öğretme heyecanında oldukları sözlerinden de anlaşılmaktadır.³⁴

Yeni harfler kanununun kabulünden sonra, hükümetin halkı okutmak ve harfleri tamim etmek için yeni bir mücadeleye girmiş bulunduğunu belirten Türkçe Gazete, “herkesin vazifesi” başlıklı yazısında; bu mücadelede bütün münevver sınıfın hükümetle el ele verip birlikte çalışmak mecburiyetinde olduğunu, öncelikle muallimlerin bir taraftan mekteplerde yeni nesli okutmakla uğraşırken bir taraftan da halk dersanelerinde halka mahsus dersler vererek onlara da rehberlik edeceklerini belirtmektedir. Aynı zamanda Öğretmenlerle birlikte bütün aydınların ve okuma bilen herkesin işe seferber olması gerektiğini, taşrada vilayet ve kaza merkezlerinde memurların vali, kaymakam, jandarma kumandanı, tahrirat müdürü gibi okumuş kişilerin, köylere kadar giderek bütün her yerde yeni harfleri öğrenmeyen kimse bırakmamaya çalışmalarını gerektiğini vurgulamaktadır.

³² Türkçe Gazete, 15 Ekim, 1928, sayı, 5, s.2

³³ Türkçe Gazete, 5 Kasım 1928, sayı, 11, s. 2

³⁴ Ayn Tarihi, 53, s. 3665, Ağustos 1928

Yazı, her münevver Türk gencinin, yeni fikir ve ilim irfan harbinde cepheye koşmak ve kendisine verilen vazifeyi yapmakla görevli olduğu sözleriyle bitirilmiştir.³⁵

Türkçe Gazete'nin 12 Kasım 1928 tarihli sayısında yer alan başka bir yazısında, yeni harflerin faydalarından ve herkesin okuma hevesinden bahsedilmektedir. Bu yazıda; Türkçe Gazete'nin, yeni harflerden sonra özellikle ecnebi (yabancı) gençlerin ilgisini çekmesi ile yeni bir okuyucu sınıfı kazandığı, bunun yanında şimdiye kadar Arap harflerini öğrenemedikleri için Türkçe'ye ve Türk edebiyatına yabancı kalmış olan yabancıların şimdi yeni harflerle yazılan Türk eserlerini okuyabildikleri belirtilmektedir. Yazıda değinilen diğer olumlu bir gelişme ise, yeni neslin eski nesle hocalık etmesi durumudur. "Evlerde annelere, ihtiyarca babalara yeni harfleri öğreten küçük mektep çocuklarının gayreti, bir milletin hayatında ilk defa görünen heyecan verici bir durum olmakla birlikte Türkiye'nin yeni bir hayata girdiğinin ve yeni bir varlık vücuda getirdiğinin de kuvvetli bir örneğidir."³⁶ değerlendirmesine yer verilmektedir.

Türkçe Gazete ilk sayısında hedeflediği şekilde; tam ve mükemmel bir mecmua olma amacına ve okul öğrencisinden ecnebi (yabancı) unsurlara kadar geniş bir okuyucu kitlesine ulaştığını belirttiği başka bir yazısında; evlerde ve mekteplerde genç neslin kültürel ve bilimsel gelişmesini sağlamak ve okuma kabiliyetini arttırmak için amaca uygun içeriğe sahip faydalı yazılara yer verildiğini açıklamaktadır. Gazete, "artık şimdiden sonra mektepli gazetesi olmaya çalışacağını belirterek, öteden beri çocuklara yönelik yayın yapan gazete sahiplerinin şimdi gazeteyi ilk mektepli gazetesi haline koymayı amaçladıklarını" yazmaktadır. Türkçe Gazete'nin bundan sonra da faydalı, nezih bir surette eğlenceli ve her itibariyle aile içine girebilecek bir mecmua olacağı, bu yeni şekliyle Türkçe Gazete'nin yeni bir ihtiyacı tatmin etmiş olacağı, evlerde mekteplerde yeni harflerle okuma kabiliyetini arttırmak için herkes tarafından kolaylıkla okunabileceği amacına yer verilmektedir.³⁷

Türkçe Gazete'nin son sayısında yer alan "Türkçe Gazete Yeni Şekli" başlıklı yazıda; Türkçe Gazete'nin harf inkılabının ilk günlerinde halkı etkin şekilde okumaya alıştırmak amacıyla başarılı olduğu görüşüne yer verilmekte ve şimdi ilk ve orta mektep talebesini kıraate alıştıracak ve muhtelif mevzularla okumak ihtiyaçlarını tatmin edecek bir çocuk

³⁵ Türkçe Gazete, 8 Kasım 1928, sayı 12, s. 2

³⁶ Türkçe Gazete, 12 Kasım 1928, sayı 13, s. 2

³⁷ Türkçe Gazete, 19 Kasım 1928, sayı 15, s. 2

mecmuasının yokluğundan dolayı bu ihtiyacı karşılamak üzere bir çocuk mecmuası olarak yayınlanacağı bilgisine yer verilmektedir.³⁸

Gazete zamanla çocuklara yönelik yayın yapma kararı almaya başlamış ve ilk mekteplilere için neşriyata yetersiz kaldığı düşüncesiyle ilk mekteplere yönelik yayınlara ağırlık vermeye karar vermiştir.³⁹ Gazetenin 26 Kasım 1928 tarihli 17. sayısında kapakta yer alan çocuk resmindeki yazı "yarından itibaren bizim devir başlıyor" yayının çocuklara yöneleceğini mesajı açıkça vermekle birlikte, çocuklara yönelik yayına geçiş ancak 25. sayı ile 24 Aralık 1928 yılında gerçekleşebilmiştir. Türkçe Gazete'nin son sayısındaki kapakta, "Türkçe Gazete haftaya çocuk gazetesi olacaktır" ifadesi ve "Türkçe Gazete'nin gelecek pazartesinden itibaren bir çocuk gazetesi olarak çıkacağı, dolayısıyla Perşembe günkü nüshasının çıkmayacağı ve artık sekiz sayfalık ve haftalık yayınlanacağı"⁴⁰ bilgisi de bulunmaktadır.

Böylece Türkçe Gazete'nin bu isimle yayını 1 Ekim 1928 de başlamış ve 24 Aralık 1928 de sona ermiştir. Türkçe Gazete kesintisiz devam ettiği üç aylık yayını hayatı süresince 25 sayı çıkarmış ve aynı gayretle ve yeni ismiyle yayın hayatına devam etmiştir. Artık Türkçe Gazete'nin adı "İlk Çocuk Gazetesi Türkçe Gazete" olmuştur. Başmuharrirliğini Sabiha Zekeriya'nın yaptığı gazetenin mesul müdürü yine Behçet Bey idi.⁴¹

Nihayet, Harf inkılabını halka benimsetmek yolunda atılan gayretli ve önemli adımlardan biri olarak nitelendirebileceğimiz bu gazete, cidden anlaşılır dili, kısa ve etkin cümleleriyle oluşturduğu ilgi çekici konular aracılığı ile yeni harflerin hızla ve zevkle okunmasına yardım etmiş ve halkın bilgi ve kültür birimini de arttırmayı hedeflemiştir.

Türkçe Gazete'de yayınlanan yazılar arasında özellikle Mehmet Zekeriya'nın etkindir. Zekeriya yazılarında, Türk basın ve kültür hayatında yeni Türk alfabesinin faydalarına değinmiş, bütün halkın okuma seferberliğinde yönlendirilip cesaretlendirilmesinde etkin olmuştur. Gazetede yazılarında Türk aydınının önemli görevlerinden söz eden Mehmet Zekeriya Türk toplumunun övünülecek yeni bir varlık vücuda getirme gayretinde olduğunu da belirtmiştir.

Yirmi beş sayısı incelendiğinde Türkçe Gazete'nin ilk sayısındaki hedeflerine ulaştığı, halkın yeni Türk harflerini benimsemesinde ve bilgi ve kültür birikimini arttırmasında önemli katkılarda bulunduğu söylenebilir.

³⁸ Türkçe Gazete, 24 Aralık 1928, sayı 25 s. 2

³⁹ Türkçe Gazete, 19 Kasım 1928, sayı 15, s. 2

⁴⁰ Türkçe Gazete, 24 Aralık 1928, sayı 25, s. 1

⁴¹ İlk Çocuk Gazetesi, 3 Ocak 1929, sayı 1, s. 1

ABSTRACT

The new Turkish Alphabet was officially approved on November 1, 1928 in Turkey. Since that date all the written documents had started to be published in the new Turkish alphabet, but a long time before the approval of that law “The Turkish Newspaper” already became the first newspaper to be published in the new Turkish alphabet in the Turkish press life.

The aim of the newspaper was to introduce and to teach the new alphabet to everyone and to enable it to be learnt by heart by everybody .At the same time some articles raising the reader’s level of knowledge and culture started to be published. In a three months’ period of time, with a twenty-five publication, the newspaper achieved its aim and it enabled the new Turkish alphabet to be used by all the Turkish people.

Key Words:

Alphabet Revulation

Turkish Newspaper

Latin Alphabet

Mehmet Zekeriya

Reading Campaign

№: 17 - Yıl: 1

Fiatsı ■ Kuruştur

26 Teşrinisani 1928

Türkçe Gazete

Abonesi

Saatlik 500 kuruş
Aylık 2600
Üç aylık 1300

Pazartesi

Pazartesi ve Perşembe günleri çıkar

Nasırlı Resimli Ay

Adres: İstanbul Resimli Ay Matbaası
Telefon: İstanbul 3607

Birinci kânunla yeni harfler ve yeni bir medeniyet başlıyor